

Nieuwsbrief Afrikagetuigenissen vzw
Driemaandelijks/december 2013
P708863 / 3080 Tervuren
G. Bosteels, J. van Ruusbroecklaan 15
3080 Tervuren

België-Belgique
P.B. – P.P.
3080 Tervuren
BC 30592

AFRIKAGETUIGENISSEN

Nieuwsbrief nr.
32

December 2013

FOTO

Adieu Cyriel !

Jaarlijkse ledenbijdrage

Hartelijk dank aan de leden die hun jaarlijkse bijdrage voor het komende jaar hebben overgemaakt. (Zie de naamlijst op pagina 22)

Onze leden die nog geen betaling hebben verricht zullen in dit nummer een overschrijvingsformulier willen vinden. Hartelijk dank bij voorbaat !

TER HERINNERING :

EEN BIJDRAGE VAN 15 € (VOORHEEN 25 €) VOLSTAAT OM IN REGEL TE ZIJN.

***ALLE BIJKOMENDE STEUN IS EVENWEL TEN ZEERSTE WELKOM
WANT DE PLANNEN DIE MOMENTEEL OP STAPEL STAAN
ZULLEN NOG EEN ERNSTIGE FINANCIËLE INSPANNING VERGEN.***

Rekeningnummer : 001-4254043-87

IBAN : BE67 0014 2540 4387 – BIC : GEBABEBB

In dit nummer :

	blz.
Adieu Cyriel...	3
<i>Guido Bosteels</i>	
Het rijkge vulde en boeiende leven van Cyriel Van Meel	5
Kolonisatie-dekolonisatie	7
<i>Een profetische diagnose uit vroegere tijden</i>	
De volksrepubliek Congo – Stanleyville 1964	9
<i>Michel Faeles</i>	
Kasongo (Maniema) voor en na de “dipenda”	13
<i>Dirk De Meyer</i>	
Afrika, kweekvijver van virussen	16
<i>Bij het boek “Van dier tot mens” van David Quammen</i>	
Meer over “ubuntu”	17
<i>Sam Annys</i>	
Korte Berichten	
Pioniers naar tropische waters (Roland Duyck)	21
Naar een replica van een vroegere Congolese raderboot ?	21
Lidmaatschapsbijdragen	22
<i>Aanvullende lijst</i>	
ORPER – Voor de straatkinderen van Kinshasa	23

**Afrikagetuigenissen wenst van harte aan al zijn leden,
vrienden en sympathisanten een vredig Kerstfeest
en een voorspoedig nieuw jaar !**

Adieu Cyriel...

Als er ooit een koloniaal "uit de duizend" geweest is, was dat wel onze diepbetreurde vriend Cyriel Van Meel. Het lijkt wel alsof hij voor Afrika in de wieg was gelegd. Trouwens niet enkel voor Afrika, want na zijn Congojaren volgde nog een bestaan als explorator dat hem tot in de verste uithoeken van de wereld zou voeren.

Cyriel was een man van veel talenten : manueel, artistiek, organisatorisch, intellectueel : niets in onze wereld liet hem onverschillig, zelfs de kosmos niet. Maar hoe veelzijdig zijn belangstellingssferen ook waren, betekende dat helemaal niet dat hij zich liet verleiden tot ijdel dilettantisme. Nee, hij bezat een levendig waardenbesef, waarin de natuur de eerste plaats bekleedde.

Het kon moeilijk anders dan dat zijn ontembare vitaliteit hem de vleugels naar verre einders zou doen uitslaan. Vanzelfsprekend richtten zijn blikken zich in die tijd naar het toenmalige Belgisch Congo. De confrontatie met de ontzaglijke Congolese oernatuur en de ontmoeting met de Afrikaanse mens zouden voor hem een belevenis worden die zijn hele latere leven ging bepalen.

Met het heldere en fijnzinnige inzicht dat het zijne was, wist Cyriel als weinigen de geest van de Bantoe te benaderen en met hen echte vertrouwensrelaties op te bouwen.

In Afrika had hij ook genoten van de hechte banden die onze land-genoten ginder samenhiielden. Die solidariteit bleef hij steeds trouw en zette hem ertoe aan het voortouw te nemen bij de verdediging van de eer en de belangen van hen die zich hadden ingezet voor het welzijn van de inlandse bevolking en het bevorderen van de vooruitgang. Om de herinnering levendig te houden aan wat eenieder "de mooiste jaren van mijn leven" blijft noemen, was hij de grote bezieler die de aanzet heeft gegeven tot de oprichting en de bloei van onze vereniging Afrikagetuigenissen, een verdienste waarvoor wij hem te allen tijde erkentelijk zullen blijven. Ook tijdens zijn laatste levensjaren, die overschaduwde werden door een steeds wankeler gezondheidstoestand, bleef hij even gelijkmoedig tot zijn laatste levensdagen zijn krachten wijden aan heel wat projecten, die hij helaas niet meer ten uitvoer heeft kunnen brengen.

Onze dierbare vriend heeft de goede strijd gestreden. Zijn voorbeeld zal steeds in onze dankbare herinnering voort blijven leven.

*Guido Bosteels
Voorzitter*

Het rijkge vulde en boeiende leven van Cyriel Van Meel

Geboren in 1929, groeide Cyriel Van Meel op in een traditioneel vroom gezin in de kleine gemeente Schriek. Zijn moeder runde er een kruidenierswinkel waar alles en nog wat te koop was en vader was klompenmaker.

Van in zijn kinderjaren voelde de kleine Cyriel zich aangetrokken door verre einders : atlanten en landkaarten, ja zelfs sterrenkaarten boezemden zijn belangstelling in. Tezelfdertijd een boekenworm, was hij niettemin een haantje vooruit en een waaghals. Slechts tien jaar oud, haalde hij het in zijn hoofd om de plaatselijke kerktoeren te beklimmen tot aan het kruis.

Een onderwijzersdiploma behaalde hij aan de normaalschool van Alseberg. Terwijl de andere afgestudeerden met de trein naar Rome reisden, deed Cyriel de trip toch maar liever per fiets, niet zonder een ommetje langs de Pyreneeën...

De volgende stap had een regentaatsdiploma moeten worden, maar buiten weten van zijn ouders laat zijn avontuurlijke geest hem verleiden om liever een inschrijving te nemen aan het Instituut voor Tropische Geneeskunde te Antwerpen. Daarop volgt al dadelijk de afreis naar Leopoldstad. Hij gaat er eerst aan de slag aan het dispensarium van OTRACO, maar wordt al vlug belast met de dienst hygiëne van diezelfde maatschappij, waar hij de leiding krijgt van 300 werknemers.

Hij liet zijn verloofde, Maria Van Craen, overkomen en ze huwden in de Sint-Annakathedraal... een huwelijksfeest dat op traantjes uitliep, want de jonge bruid voelde zich danig verweesd in het Franstalige milieu waarin ze meteen ondergedompeld werd. Maar dat zou wel vlug keren !

Het jagersinstinct van Cyriel begon hier al dadelijk naar boven te komen. Zijn zwarte helpers werden zijn gidsen en leerden hem vlug de eerste knepen van een sport die de volgende jaren tot een echte passie zou uitgroeien.

Tot verbijstering van zijn omgeving gaf Cyriel na een jaartje toch de brui aan het stadsleven en bekwam hij zijn mutatie naar een houtexploitatie van OTRACO aan de Yuki in de Kasaï, midden in het maagdelijke oerwoud. Daar beleeft hij zijn eerste brousse-avonturen en wordt hij ingewijd in de jachtpartijen van de Pygmeeën. Hij vestigt al vlug een reputatie van muganga nkisi in deze uiterst primitieve omgeving en hij geeft goedmoedig gevolg aan smeebeden uit de omgeving om medische bijstand te verlenen, voornamelijk bij moeilijke bevallingen. Vandaar zijn heroïsche verhalen over zijn herhaalde kilometersverre nachtelijke tochten doorheen de moerassige brousse om aanstaande moeders te helpen bij problematische verlossingen. De mooiste herinnering uit die tijd was wel die keer toen hij het leven van een pasgeborene wist te redden door diens luchtwegen vrij te maken met behulp van een fietspomp waarvan hij ijlings het ventiel had omgedraaid om een zuigeffect te verwekken.

Na enige tijd werd hij opgeroepen om als medisch medewerker op te treden tijdens een maandenlange campagne op de Congostroom, die was opgezet om met chemische sproeistoffen de plaag van de waterhyacinten te bestrijden die de scheepvaart onmogelijk dreigde te maken. Hij leefde daar maandenlang met zijn jonge gezin op de boten van deze expeditie en schreef daarover zijn boek "Congo ya sika", waarin hij zijn indrukken als volgt samenvat : "Ondanks de hitte, het zweet, de schimmel, de stank, de zwermen muggen, de malaria, de ziekten, de depressies, de slangenbeten, de doden en verdronkenen, kijk ik op die periode in mijn leven terug als een uiterste van vrijheid en natuurgenoet".

De crew van de strijd tegen de hyacinten. Cyriel is tweede bovenaan rechts

Voor zijn tweede diensttermijn komt Cyriel bij de geduchte Bayaka's in de Kwango terecht, ditmaal voor rekening van FOREAMI. Zijn werkterrein, met Popokabaka als standplaats, beslaat drie vierden van België, waar hij o.m. zal instaan voor de bekende 'recencements', de medische tellingen in het kader van de strijd tegen endemische ziekten : lepra, slaapziekte, pian, pest, rivierblindheid, enz. Andermaal wint hij in geen tijd het vertrouwen van de plaatselijke bevolking en als geen ander wordt hij door de plaatselijke chefs en feticheurs ingewijd in hun geheimen en hun geschiedenis. Zelfs verzamelt hij "dawa's" die hij doorstuurt naar farmaceutische bedrijven in Europa, die er nuttig gebruik van weten te maken.

Meer dan ooit is de jacht zijn grote passie. Wanneer hij er op een dag in slaagt een zwarte antilope te vellen die door de inlanders als een ndoki werd beschouwd die de jacht deed mislukken, wordt hij door allen op handen gedragen. Hij onderneemt ook een dagenlange voettocht langs de bekende weg die de Bayaka's volgen om naar Kinshasa te stappen. Hij gaat helemaal op in dit nieuwe milieu dat hij schitterend beschrijft in zijn boek : "En toen zweeg de bolikoko".

Helaas doet de Dipenda-koorts alles in het honderd lopen. Wegens de toenemen-de spanning acht hij het raadzaam zijn vrouwje Maria met hun twee kleine kinderen, zeer tegen haar zin, naar het moederland te doen terugkeren. Achteraf gezien bleek dat een uitstekende beslissing want nauwelijks enkele dagen na de onafhankelijkheidsdag breekt de hel los. Hij krijgt het aan de stok met het plaatselijk detachement van de Weermacht dat aan het muiten is geslagen, zodat er niets anders op zit dan ijlings de wijk te nemen richting Angola. Na een dagenlange beangstigende reis via afschuwelijke wegen bereikt

hij Luanda. De bijzonder nostalgische terugvaart richting België betekent meteen het einde van een prachtige droom.

Maar bij de pakken blijven zitten hoort niet bij Cyriels temperament, ook al wordt hij na enige tijd in rouw gedompeld door het verlies van zijn echtgenote, die wegens een medische fout voortijdig komt te overlijden. En ondanks deze zware tegenslagen weet hij toch een nieuw bestaan op te bouwen, en welk een bestaan !

Aanvankelijk past hij zich moeizaam weer aan zijn geboortestreek aan, en wel in de functie onderwijzer : “meester Cyriel”, die de plaatselijke schoolkinderen in de ban brengt van zijn spannende Congoverhalen. Hij vindt spoedig een stuk bouwgrond in Tremelo en begint eigenhandig aan het bouwen van zijn huis. Ongelooflijk energiek, handig en verbeeldingrijk als hij is, realiseert hij met eigen middelen verwarming, waterleiding, elektriciteit en zoveel meer.

Daarmee houdt het niet op : een toneelkring, een boomplantactie, tekenen en schilderen, bijenteelt, een brevet van piloot op Cessna en een van duikinstructeur, en nog zoveel meer..., het is onvoorstelbaar wat al bezigheden hij dankzij zijn onuitputtelijke energie, zucht naar kennis en schranderheid tot stand weet te brengen.

Maar de aantrekkingskracht van vreemde einders blijft hem beroeren, wat hem ertoe aanzet vervroegd pensioen te nemen en reizen te gaan organiseren. Bladzijden en bladzijden zouden hier te vullen zijn met de exploten die hij in deze periode op zijn actief heeft :

- Herhaalde avontuurlijke reizen naar Kenia, Tanzanië, Zuid-Afrika,...
- Overwintering in Lapland, tot zesmaal toe,
- Deelname aan diverse Noordpool- en Zuidpoolexpedities,
- Acht gewaagde overlevingstochten per kano in de Canadese wildernis,
- Negen reizen naar Hawaï (Molokaï), want als Tremelonaar is hij Pater Damiaan indachtig ! (Met als hoogtepunt de herdenkingsplechtigheid ter plaatse, in aanwezigheid van prins Filip),
- Beklimming, op 66-jarige leeftijd, van de 5.895 m. hoge Kilimanjaro,
- En nog zoveel en zoveel meer...

Tussendoor laat ook het vertrouwde vroegere Congo laat hem niet los. Tot tweemaal toe keert hij er terug, de laatste maal tot in zijn gewest Popokabaka, waar hij verschillende vroegere leden van zijn personeel terugvindt, die hun ogen niet kunnen geloven bij dit weerzien en hem ontroerd in de armen vallen, vervuld van nostalgische herinneringen aan “die goede oude tijd”.

Helaas is de lust om nog een derde keer terug te gaan helemaal vervlogen : Teveel dingen zijn ten kwade veranderd of zwaar verloederd. Ook de natuur heeft zwaar onder de jaren “dipenda” geleden, zelfs de fauna is er diep gehavend uitgekomen. Symbool daarvoor staat het vergeefse zoeken naar de roep van een mythische vogel, de bolikoko, die in zijn herinnering verankerd was gebleven. Die herinnering heeft Cyriel vastgelegd in zijn bovengenoemde boek “En toen zweeg de bolikoko”, een kroniek waarin hij in zijn onnavolgbare verteltrant bijna dag aan dag zijn tweejarig verblijf in de Kwango beschrijft, aangevuld met het bitterzoete relaas van zijn twee latere Congoreizen.

In 2004 begint hij op zijn eentje aan de opbouw van Nederlandstalige activiteiten in de schoot van de vereniging "Mémoires du Congo". Na enige maanden wordt het echter duidelijk dat het verkieslijk is op eigen vleugels te gaan vliegen, wat na gemeenschappelijk overleg en in volle verstandhouding met de Franstalige vrienden leidt tot de oprichting van de vzw Afrikagetuigenissen. Weer een nieuwe uitdaging, waarvoor hij zich ten volle inzet, wat ertoe geleid heeft dat niet minder dan 300 audiovisuele interviews van oudgedienden in Congo worden gerealiseerd, en evenveel persoonlijke herinneringen worden ingezameld, die na zorgvuldig te zijn gearchiveerd, bij het Afrikamuseum te Tervuren worden gedeponneerd, een instelling waarmee een perfecte samenwerking tot stand is gekomen.

Wijze woorden van Cyriel : "Sommigen zeggen dat met de ouderdom het vuur in de ogen feller brandt, de blik steeds verstandiger wordt en het spreken als-maar wijzer. Als dat waar is voelen we ons weer gelukkig en nemen we de ouderdomskaaltjes er zo wel bij. Mijn gezondheidsproblemen hebben me dit jaar belet nog het spannende avontuur op te zoeken maar hebben me de tijd gegeven om te beginnen aan het neerschrijven ervan."

Dat schrijverschap verdient een aparte vermelding. Het resulteerde in drie boeken die stuk voor stuk pareltjes zijn van een meeslepende vertelkunst :

- "Congo ya sika", een autobiografische kroniek over de bestrijding van de waterwaterhyacinten op de Congostroom (onder dezelfde titel in het Frans vertaald),
- "En toen zweeg de bolikoko", kroniek van zijn laatste Congojaren in de Kwango, en van twee Congoreizen, tientallen jaar later (ook in het Frans vertaald onder de titel : "Depuis, le bolikoko s'est tu").
- "Overlevingstochten op de South Nahanni" : het verhaal van een reeks halsbrekende avonturen op Canadese bergrivieren.

Steeds maar opnieuw had Cyriel nog ander werk in voorbereiding : zo had hij een film op het getouw staan die bedoeld was als een huldebetoon aan de beoefenaars van zijn koloniaal beroep als "agent sanitaire". Hij bleef tot het einde actief en onderging met veel moed "*des ans l'irréparable outrage*" zoals hij het monkelend uitdrukte, daarbij krachtig en standvastig ondersteund door zijn echtgenote Hilde Decoo. Driemaal helaas is zijn gestel evenwel niet bestand gebleken om zijn laatste plannen tot voltooiing te brengen. (GB, met dank aan Hilde Decoo)

"Congo ya sika" en "En toen zweeg de bolikoko" door Cyriel Van Meel

Opgelet ! Van deze twee boeken zijn nog slechts enkele exemplaren beschikbaar.

**Gegadigden kunnen deze bestellen bij de zetel van onze
vereniging tegen de prijs van 20 € per stuk, te verhogen met 3 € voor
verzendingskosten (adres en rekeningnummer achteraan deze Nieuwsbrief)**

Kolonisatie – dekolonisatie

Een profetische diagnose uit vroegere tijden...

In een vorig nummer maakten we al even melding van een merkwaardige studie die in de vijftiger jaren werd neergeschreven door een al even merkwaardige autodidact, Charles François, die destijds als kolonist in Bukavu gevestigd was. Onder de bescheiden titel "Eléments du problème africain" bezorgt deze fijne humanist ons in een zeventigtal bladzijden een vrijmoedig gewetensonderzoek over de problematiek van de kolonisatie in Belgisch Congo, en meteen ook over de verhoudingen tussen meer en minder ontwikkelde volkeren in het algemeen.

Nu, meer dan een halve eeuw later, kan men enkel bewondering opbrengen voor de juistheid en de scherpzinnigheid van de diagnose die deze man toen stelde, voor de maturiteit van zijn inzicht, voor de waarschuwingen die in zijn essay zijn verwerkt en voor zijn voorspellingen die inmiddels bewaarheid zijn geworden.

Het motto bij dit werk is een bijzonder toepasselijk aforisme van Gilbert K. Chesterton dat luidt : " Wat is nodig om John Latijn te leren ? John kennen !"

Ter kennismaking, en vooruitlopend op een mogelijke verdere verspreiding van dit merk-waardige curiosum, reproduceren wij hierna enkele kerngedachten die deze miskende denker heeft geformuleerd. Zij moeten ons tot nadenken stemmen. (GB)

- De evolutie van Afrika is niet enkel en ook niet hoofdzakelijk een sociaal of een economisch, of een politiek, of een technisch probleem. Er is een leidraad die al die elementen onderling samenbrengt en ze aan een moeilijk te definiëren verschijnsel verbindt, dat evenwel bepalend is : dat van de culturele evolutie.

- Vooral onder invloed het Westen ontwaakt Afrika uit zijn lethargie. Ontelbare kleine besloten clan- en tribale structuren zijn van buiten uit opengebroken en zowel met elkaar als met de buitenwereld in contact gebracht. Eeuwenoude evenwichten en ook compromissen die werden gesloten met een vijandige natuur waarin het enkel op overleven aankwam, werden in weinige decennia ontworcht. Een gedachtegoed dat op rites en mythes gesteund was, werd zowel door westers rationalisme en scepticisme als door het christelijk geloof en dito naastenliefde onderuit gehaald.

Onder druk van een interne expansiedrang die zowel spiritueel als materialistisch gemotiveerd was, zijn wij naar Afrika getrokken : afgezien van onze persoonlijke belangen, zijn wij allen overtuigd van de superioriteit van onze materiële en morele status boven die welke voorheen in Afrika bestond. Wij hebben onszelf nooit in vraag gesteld, tenzij heel recent (*d.w.z. meer dan 50 jaar geleden, red.*).

- De dag van vandaag zijn de oude Afrikaanse culturen in een ver gevorderde staat van ontbinding. Wij geven er ons nu rekening van dat de westerse beschaving als dusdanig niet bekwaam is om oplossingen aan te reiken voor alle problemen in Afrika. Onze beschaving heeft zich ontwikkeld in functie van andere geografische, historische, sociale, raciale en andere factoren en hoewel die principieel geldig zijn, valt deze beschaving moeilijk in te passen in de Afrikaanse wereld.

- In tegenstelling tot het Westen, dat reeds tenminste drie ingrijpende culturele mutaties heeft beleefd, is de Afrikaan aan zijn eerste zulke mutatie toe. Voor die eerste sprong krijgt hij te maken met de overstap van het steen- of ijzertijdperk naar het atoomtijdperk. De crisis die hij doormaakt is uiterst omvangrijk. Hij verliest niet enkel vertrouwen in zijn eigen traditionele waarden, hij dringt niet enkel traag en moeizaam door in onze eigen waarden, maar bovendien moet hij rekening houden met een fenomeen van transmutatie van waarden, iets waarop wijzelf nog zo slecht zijn voorbereid.

- Een van de meest verspreide illusies in het Westen, en niet het minst in België, is dat het wezenlijke doel van de kolonisatie erin zou bestaan de levensstandaard van de autochtone bevolking te verhogen. Dat zou betekenen dat de gekoloniseerde een gewone "*homo economicus*" wordt die enkel een rol van producent en consument te vervullen zou hebben. Zodra hij werk heeft en over voedsel beschikt, zou alles in orde moeten zijn en zou men mogen verwachten dat hij voldaan en zo mogelijk zelfs erkentelijk is. (...)

Om vergissingen en onterechte initiatieven van dat soort te vermijden komt het erop aan, naar het woord van Chesterton, "John te kennen". Menig onpartijdig waarnemer schrikt evenwel op van de onwetendheid van koloniale overheden over de persoonlijkheid, de behoeften en de problemen van de gekoloniseerden.

- Dat de traditionele Afrikaanse levenswijze voor zulke schok moest zwichten valt te betreuren omdat het leven van miljoenen mensen erdoor wordt verstoord maar dat wil niet zeggen dat wij Europeanen daarom op onze borst moeten kloppen, zoals bijvoorbeeld sommige Franse ideologen ooit die gedachte verspreid hebben. Wij zijn de drijvende kracht geweest in een onontkoombare historische ommekeer, die zich ooit ook zonder ons optreden zou hebben voltrokken. Laten we ons niet belachelijk maken "omdat wij dat niet gewild hadden". We moeten veeleer onderzoeken wat wij kunnen doen om de schade te beperken en de noodzakelijke overgang te vergemakkelijken.

- Waar het op aan komt is Afrika de mogelijkheid te bieden zijn eigen politieke en economische doelstellingen te behartigen naarmate het bekwaam zal worden om uit te maken waaruit die effectief bestaan. Indien het daartoe niet de mogelijkheid krijgt, zal het zelf zijn kans grijpen, desnoods met de hulp van anderen. Het voorbeeld van Azië is daar om dit te bewijzen. Laten wij nut trekken uit de lessen van het verleden en de toestand waar we voor staan met de nodige onthechting en verbeelding bekijken.

Indien wij daartoe niet bekwaam zijn, moeten we niet de illusie koesteren dat Afrika er zonder ons niet uit zal geraken. Zonder ons zal het wellicht voor meerdere generaties in ellende, tirannie of anarchie gedompeld worden. Maar wellicht zal het door de evolutie op wereldniveau worden meegesleept en zal het zijn zelfstandigheid en isolement kwijt spelen aan nieuwe krachten die aan alle kanten het hoofd opsteken. Dit weinig bevolkte continent, dat overloopt van natuurlijke rijkdommen, zou te allen kante een overvloed aan begeerten opwekken. Westerlingen en Afrikanen moeten Afrika in hun gemeenschappelijk voordeel inrichten, zoniet zal dit proces zich buiten hen en tegen hen voltrekken. (Door ons onderstreept – red.)

De Volksrepubliek Congo – Stanleystad 1964

door Michel Faeles, voorzitter van “België-Congo verbroederd”

De opstand van de Mulelisten in de Kwilu en van de Simba's in het oosten van Congo vloeide rechtstreeks voort uit de politieke gebeurtenissen in Congo sedert de onafhankelijkheid. Er was eerst de val van de regering Lumumba in 1960, die de extremistische partijen in de oppositie deed belanden en vervolgens de ontbinding van het Parlement op 29 september 1963.

De dag zelf van die ontbinding vond een vergadering van de oppositiepartijen plaats, gedomineerd door het *Mouvement national Congolais Lumumba (M.N.C.-L.)*, in Leopoldstad (Kinshasa). Op 3 oktober 1963 wordt een *Conseil national de Libération (C.N.L.)* opgericht die zich tot doel stelt de regering omver te werpen en de “totale en effectieve dekolonisatie van Congo tot stand te brengen, dat overheerst wordt door een coalitie van buitenlandse mogendheden”.

De leiders van het C.N.L. vinden daarop elkaar terug in Brazzaville, waar zij de grondslagen leggen van de indoctrinatie van de revolutionaire troepen, met inbegrip van het elimineren van de Congolese intellectuelen en de bescherming van de vreemdelingen, voor zover deze zich van alle politieke activiteiten zullen willen onthouden.

* * *

Pierre Mulele keert in juli 1963 terug naar Kwilu, vanwaar hij afkomstig is, nadat hij in China geïndoctrineerd was. Hij richt er een troep jonge partizanen op die een boerenopstand moet omkaderen. Hij brengt de gewapende strijd op gang in januari 1964.

De opstand blijft evenwel beperkt tot Kwilu en zelfs tot de twee etnieën waartoe hijzelf en Gizenga behoren ; hij wordt minder intens in 1965 en verdwijnt praktisch in 1966.

In Oost-Congo verlopen de zaken helemaal anders ; Gaston Soumialot wordt in januari 1964 naar Burundi gestuurd om een andere opstand voor te bereiden, met behulp van een Simba-leger. Grondig verschil met de opstand van de Mulelisten in Kwilu : Soumialot, die geïndoctrineerd is door de Sovjets (net als Gbenye), steunt hoofdzakelijk op een volksbevrijdingsleger (*Armée populaire de Libération, A.P.L.*) om het land te veroveren, zonder enige deelname van de bevolking.

Iets wat we beslist een uitzonderlijk idee moeten noemen : ook al hebben magische praktijken in dat land altijd een belangrijke rol gespeeld, toch is het nieuw dat deze nu toepassing gaan vinden op een hele militaire organisatie. De Simba's worden allen in de overtuiging gebracht dat zij onkwetsbaar zijn dankzij een doopritueel, dat naar wens hernieuwd kan worden na een overtreding van het reglement.

Aangezien het Nationaal Congolees leger (A.N.C.) al evenzeer overtuigd is van die beweerde onkwetsbaarheid, heeft de revolutionaire beweging in slechts enkele maanden

ongeveer twee derden van Congo (Sankuru in de Kasaïprovincie, het noorden van Katanga (Shaba), de Kivuprovincie (behalve Bukavu), de Oostprovincie en een deel van de Evenaarsprovincie in haar macht kunnen krijgen.

Op het politieke vlak wordt één maand na de verovering van Stanleyville (Kisangani) op 5 augustus 1964 de Volksrepubliek Congo-Stanleyville ingesteld met Christophe Gbenye als president. Dat efemere regime zal op 24 november 1964 in elkaar storten als gevolg van de operaties uitgevoerd door Belgische para-commando's (met Amerikaanse logistieke steun) in Stanleyville en Paulis en door het A.N.C. (Armée nationale congolaise), waardoor talrijke gegijzelden konden worden gered.

De eigenlijke pacificatie van het land zal evenwel nog duren tot eind 1966 voor de Oostprovincie en tot in 1967 voor de streek Fizi-Baraka in de provincie Kivu.

* * *

De *Conseil National de Libération* had de eliminatie bevolen van de Congolese intellectuelen en de bescherming van de vreemdelingen voor zover deze niet aan politiek doen.

Terwijl de Simba-rebellen de zekerheid krijgen dat ze onschendbaar zijn dankzij de dooprutuelen, wordt hun ook ingeprent hoe ze zich moeten gedragen tegenover de Congolezen en de vreemdelingen.

Er worden zulke snelle vorderingen gemaakt dat de beweging weldra een gebied driemaal zo groot als Frankrijk in haar macht krijgt. Daarbij wordt de fysische eliminatie van de "intellectuelen" systematisch en terstond doorgevoerd, d.w.z. conform de precieze richtlijnen van de rebellenleiders.

Het woord "intellectuelen" staat hier tussen aanhalingstekens omdat de term een uiterst extensieve betekenis krijgt. Hij geldt zowel voor hen die ook maar enig gezag uitoefenen (gewestbesturen, klerken, politie, plantons, gevangenen soldaten) of die ook maar een lichtjes hoger niveau bereikt hebben dan de gewone bevolking (kleine handelaars, kaderleden van ondernemingen).

En wanneer een etnie het waagt zich tegenstander van de Simba's te verklaren, wordt de hele bevolking uitgemoord, vrouwen en kinderen inbegrepen.

Dat was nog niet alles voor de Congolese bevolking ; het vacuüm ontstaan door het elimineren van die "intellectuelen" leidt onvermijdelijk tot het aantreden van veel minder aanbevelenswaardige individu's en van groepen jonge fanatici die zich schuldig maken aan onnoemelijke gruweldaden om hun gezag te vestigen, zoals urenlange foltering in aanwezigheid van gezinsleden. Er is ook de wil om alle taboes van de traditionele Congolese samenleving te doorbreken, bijvoorbeeld door de verwanten van de gefolterden te verplichten tot incest of betrekkingen tussen verschillende generaties, en dit in het openbaar, op straf van executie van het hele gezin.

Midden deze tragische toestanden, waarbij de Congolese bevolking door de Simba's, aan gruwel en misprijzen wordt overgeleverd, die op deze mensen hun laagste instincten

botvieren, is het opmerkelijk dat zoveel Congolezen blijk geven van menselijke waardigheid en Belgen en andere buitenlanders ter hulp komen, aan wie zij redding bieden door hen te verbergen, te eten te geven en bij te staan bij het vluchten.

* * *

Ten aanzien van de buitenlandse bevolking moet worden gezegd dat de voorschriften van het bevrijdingsleger redelijk goed werden nageleefd, zelfs als men er rekening mee houdt dat reeds voor 24 november 1964 ongeveer 35 mensen het leven verloren hadden. De omstandigheden waarin dit gebeurde zijn groten-deels onbekend gebleven, vooral in Sankuru (Kasaï) en het noorden van Katanga (Shaba). Elders is melding gemaakt van twee ongevallen, van twee erg gewaagde onvoorzichtigheden en van de moord op drie religieuzen als wraakactie na een bombardement door huurlingen.

Het dagelijks leven is evenwel uiterst moeilijk en op de limiet van het draaglijke (diefstallen, verkrachtingen, plunderingen, afpersingen, allerlei gewelddaden en willekeurige aanhoudingen). Bovendien verzwindt elke hoop op een vreedzame regeling zoals in 1961, naarmate het A.P.L., dat de ambitie heeft heel Congo te veroveren, verder weet door te dringen.

Op 24 oktober 1964 wordt de vooruitgang van de Simba's definitief gestopt in de Evenaarsprovincie, tussen Boënde en Coquilhatville (Mbandaka), aan de Bikilidijk. Blanke huurlingen hebben hen daar in een hinderlaag gelokt. Daar beperken hun verliezen zich niet tot een of twee doden zoals bij contacten met het A.N.C. (strijd om Butembo, bijvoorbeeld), maar honderden Simba's sneuvelen daar, zodat de overlevenden ernstige beginnen te twijfelen aan hun beweerde onkwetsbaarheid.

Generaal Olenga, die de opperbevelhebber is van dat "bevrijdingsleger", ziet zich verplicht dadelijk te reageren : vanaf 27 oktober geeft hij opdracht de Belgen en de Amerikanen overal waar er rebellen zijn aan te houden en op te sluiten. Dit is op zijn minst een paradoxale beslissing – maar waar is er in deze tragedie ook maar enige redelijkheid of logica te ontwaren ? – want geen enkele Belg of Amerikaan was bij deze actie van de huurlingen betrokken. Deze opmerking geldt evenzeer voor het bombardement op Isangi op 19 november 1964 dat als weerwraak aanleiding gaf tot de moord op een priester (een Nederlander) en twee zusters (een Amerikaanse en een Belgische).

Te Stanleyville worden ongeveer 300 Belgen opgesloten in de gevangenis en in legerkampen, terwijl de vrouwen en kinderen naar het *Hôtel des Chutes* worden gebracht.

De Organisatie voor Afrikaanse Eenheid (O.U.A.) toont evenwel enige bezorgdheid omtrent de toestand van de gegijzelden. Zo is er sprake van een mogelijk bezoek aan Stanleyville door Jomo Kenyatta, de president van Kenya, die de omstandigheden van de gevangenneming nader zou komen bekijken.

Uiteindelijk zou men Jomo Kenyatta niet te zien krijgen, maar een positief gevolg was wel dat alle gegijzelden op een enkele plek in het centrum van de stad werden samengebracht : de residentie Victoria.

Het feit dat de gegijzelden samen waren heeft wellicht het voordeel gehad dat honderden Belgen en Amerikanen het leven bespaard is gebleven na de interventie van de parachutisten (onder bevel van kolonel Laurent) op 24 november 1964 en de herovering van het grondgebied (door het A.N.C. en kolonel Vandewalle).

Bevrijding uit de hel van Stanleyville

Verre van enig positief resultaat, heeft de revolutionaire beweging van de Simba's enkel de dood van duizenden Congolezen en van ongeveer 420 buitenlanders, meestal Belgen, tot gevolg gehad.

Vijftig jaar na de tragische gebeurtenissen van 1964 zal hulde worden gebracht aan de nagedachtenis van de Congolese en buitenlandse slachtoffers van deze feiten en ook aan degenen die hen ter hulp zijn gekomen. Te dien einde zal een kerkelijke plechtigheid plaatshebben op zaterdag 20 september 2014 in de Sint-Michiels- en Sint-Goedelekathedraal te Brussel, die zal worden gecelebreerd door Mgr. André-Joseph Léonard, aartsbisschop van Mechelen-Brussel en door Mgr. Marcel Utembi Tapa, aartsbisschop van Kisangani.

Soortgelijke plechtigheden zullen ook plaatshebben in Congo zelf, voornamelijk op de plaatsen die onder de gebeurtenissen geleden hebben.

Bedoeld als huldebetoon aan de slachtoffers en een rouwbetuiging aan hun families, zullen deze ceremonies ook de gelegenheid bieden onze erkentelijkheid te betuigen aan al degenen die hen zo moedig ter hulp zijn gekomen, met name buitenlandse instellingen, militairen en in het bijzonder de talrijke Congolezen die niet gearzeld hebben om daarbij hun leven op het spel te zetten.

KASONGO (*MANIEMA*) VOOR EN NA DE "DIPENDA"

door Dirk De Meyer

Een drietal jaar geleden werd ik door de voorzitter van Afrikagetuigenissen aangesproken naar aanleiding van mijn occasionele bijdragen over onze ex-kolonie in het tijdschrift van de Vlaamse Club voor Kunst, Wetenschappen en Letteren in Brussel, een vereniging waarvan ook een aantal leden een Afrikaans en koloniaal verleden hadden. Door deze contacten werd mijn belangstelling voor het land waar ik als kind ooit leefde, geprikkeld. Uitgerekend in deze periode van schuchtere en vluchtige toenadering tot de vereniging werd ook de televisiereeks "Nonkel Pater" uitgezonden. Mijn persoonlijke

nieuwsgierigheid werd er vooral aangewakkerd door pater Edgard Declercq die veertig jaar actief is geweest in Kasongo en omstreken. Dat is de plaats waar ik het laatst gewoond heb in Congo, mijn eerste drie jaar lager onderwijs heb gevolgd en waar ik dan ook het meest herinneringen aan overhoud. Kasongo was in de tijd van de kolonie een ietwat vergeten plek, na de onafhankelijkheid een door burgeroorlog en genocide getroffen gebied, bijna onbereikbaar. In de media ook een van de vele blinde vlekken. Daarom eerst bij wijze van intro een woordje over de ontwikkeling van Kasongo, van kleine broussepost – oorspronkelijk Tongoni genaamd - tot klein kolonistendorpje.

In de onvolprezen reisgids van de koloniale toeristische dienst (Möller-Laddersous) wordt Kasongo aangestipt voor het mooiste monument uit de kolonie (*"le plus beau, sinon le plus significatif"*), ter nagedachtenis van kapitein Lippens en onderluitenant De Bruyne; het is zowat de tropische tegenhanger van het standbeeld op de dijk van Blankenberge. Deze twee pioniers werden vermoord in 1892, ten tijde van Kongo-Vrijstaat, toen Europese pioniers er de slavenhandel van de Arabieren probeerden een halt toe te roepen.

Kasongo was tegelijk ook een van de vroegste missieposten in het Oostelijk deel van Congo: de missie van de Witte Paters werd er reeds in 1903 opgericht door Monseigneur Lavigerie. De kroonprins van België, de latere koning Albert I, bracht er reeds een bezoek in 1909 ! Vooraleer nader in te gaan op deze missiepost en de Witte Paters, eerst even bij wijze van intro, een terugblik op het Kasongo van 1958 zoals het in mijn geheugen nog gegrift staat.

De blanke bevolking van Kasongo telde eind jaren vijftig, al bij al, niet meer dan 350 zielen; het was een bescheiden gewestelijke hoofdplaats met als meest imposante gebouw – na de kathedraal - het kantoor van "Le Territoire", waar, op het voorplein, elke ochtend de Belgische vlag gehesen werd. Het staat er vandaag nog en op de website kan men zien het dat nu helemaal in blauw overschilderd is. Naast haar bestuurlijke functie had Kasongo ook nog enig belang door andere elementen die het nut en de verdienste van het koloniale werk illustreren.

In die periode groeide Kasongo van kleine broussepost uit tot een kleine gewesthoofdplaats, in de schaduw van de havenstad en hiërarchisch meerdere Kindu, de districthoofdplaats met 950 blanke inwoners ! Het "territoire" of gewest Kasongo besloeg wel een gebied zo groot als heel Vlaanderen.

Op industrieel vlak was er een belangrijke afdeling van de "Cotonco": een geprezen werkgever in de katoenindustrie die met haar volgeladen vrachtwagens ook voor relatief druk verkeer zorgde, omdat haar katoenoogst naar het stationnetje van Samba, aan de overkant van de Lualaba rivier afgevoerd moest worden om vandaar uit per trein naar de spinnerijen van Albertville (Kalemie) doorgezonden te worden.

Andere tekenen die van de 'blanke beschaving' getuigden, waren onder meer onderwijs, volksgezondheid, communicatie en justitie, dit laatste gesymboliseerd door... de gevangenis. De gloednieuwe lagere school (niet alleen voor Belgen, ook voor Indiërs, Grieken en "Arabisés") behoorde tot het officiële onderwijsnet : een bewijs dat de schoolstrijd in het moederland ook uitlopers had in de verre tropen. Met annex een internaatje, voor de Belgen in de ver afgelegen posten van de streek.

Het gebouw "Le Territoire": zetel en symbool van de gewestelijke overheid. Kasongo was een van de 117 gewestzetels in de kolonie.

Het godsdienstondericht werd er dus enkel "facultatief" verstrekt, door een missie-zuster. Een bijzondere faciliteit was de schoolbus – naar Amerikaans model – die de kinderen van de gezinnen die tot in het 10 km verder gelegen Kasongo-Rive woonden, ophaalde en terug naar huis bracht. Voor middelbaar onderwijs was Kasongo toen nog niet rijp : daarvoor moest men naar een 'echte' stad trekken, de dichtstbij gelegene was Bukavu, op 600 km, met haar blanke bevolking van 4.696 zielen. Deze op vijf schiereilanden van het Kivumeer aangelegde stad werd, mede vanwege het zachte klimaat, bezongen als een stukje "Côte

d'Azur" in Afrika. Als jonge knaap mocht ik er een paar keer naartoe... voor een afspraak met de tandarts!

Kasongo had verder ook nog een beetje een status van beschaafde voorpost dankzij het medisch centrum (Cemubac) en wat gemeenzaam de "Casc" genoemd werd : een complex dat men zou kunnen vergelijken met wat tegenwoordig hier ten lande elke gemeente mee pronkt, een heus cultuur- en sportcomplex. In het Kasongo van de jaren vijftig reeds voorhanden : tenniscourts, een prachtig zwembad maar ook paviljoentjes die als hotelkamers voor passanten dienst deden.

Het monument van Kasongo, spottend de sigaar genoemd, getuigt dat de Maniema ook meer dan 100 jaar geleden een strijdtoneel was, toen eenheden van Congo Vrijstaat er het einde van de slavenhandel bezegelden.

Als laatste maar daarom niet onbelangrijke troef moet het vliegveldje van Kasongo vermeld worden, dankzij hetwelk de kleine gemeenschap die Kasongo maar was, ook in het schitterende Sabena-netwerk opgenomen was met wekelijkse vluchten naar Kindu en Bukavu. Een geruststellende garantie waardoor Kasongo niet hopeloos van de wereld afgesloten was en wat later, tijdens het postkoloniale tijdperk, zou blijken een levensreddende vluchtweg te zijn dankzij welke de nog achtergebleven Blanken aan de moordzucht van de rebellerende Mulele-aanhangers konden ontkomen ! Het enige wat er tegenwoordig nog van overblijft is een "grass strip" waar nog af en toe een vliegtuigje van het Rode Kruis of de UNO met noodhulp langs komt.

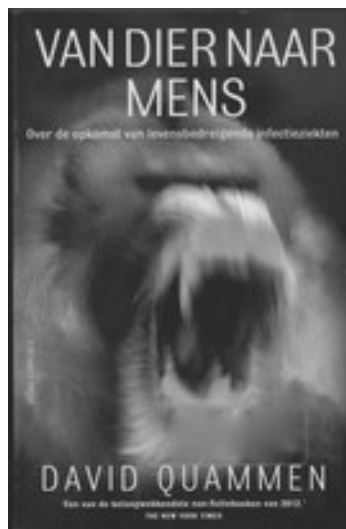
Om het over het Kasongo en de Maniema van na 1960 te hebben, hebben we het in een volgende bijdrage, over Edgard Declercq (in Varsenare) en Jozef Huybrechts (in Antwerpen), Witte Paters, die ondanks alle beproevingen en ontberingen van de dipenda, het beschavingswerk in deze verre uithoek van Afrika wisten te handhaven.

Afrika, kweekvijver van virussen

Bij het boek "Van dier naar mens" door David Quammen, over de opkomst van levensbedreigende infectieziekten.

Staan er ons nog ernstige epidemieën te wachten ? Van alle wilde dieren die dodelijke virussen in zich dragen zijn de vleermuizen naar blijkt de gevaarlijkste. Dat zal de familie van de Nederlandse toeriste Astrid Joosten geweten hebben. Het volstond dat deze vrouw in 2008 een door vleermuizen bevolkte grot in Oeganda bezocht om dit uitstapje met haar leven te bekopen. Het uitgebreide verhaal van dit drama kan men lezen in het lijvige boek "Spillover", in het Nederlands vertaald als "Van dier tot mens". Het is van de hand van de Amerikaanse, herhaaldelijk gelauwerde wetenschapsjournalist David Quammen, die voorheen al vier romans en zeven geprezen non-fictieboeken op zijn actief had. Hij is ook regelmatig mede-werker van het National Geographic Magazine.

In dit nieuwe boek heeft deze auteur wel 557 bladzijden nodig om zijn zeg te doen over het toegenomen risico op virale besmettingen waaraan ons mensdom blootgesteld staat. De genoemde Astrid Joosten is het slachtoffer geworden van het gevreesde Marburgvirus, maar om er maar enkele andere te noemen : we hebben allen die gevreesde namen als ebola, SARS, pest, vogelgriep, hondsdoelheid, AIDS en nog heel wat andere in het hoofd.

Al deze kwalen hebben gemeen dat zij afkomstig zijn van dieren via een fenomeen dat in de wetenschap 'soortoverschrijdende overdracht' wordt genoemd. Het toenemende internationaal verkeer, vnl. de luchtvaart, vergroot natuurlijk het risico op besmetting.

Het valt niet te verwonderen dat het verschijnsel AIDS in dit boek veel plaats inneemt, wel honderd pagina's. Wij waren met dit hoofdstuk niet helemaal gerust want, zoals velen weten, zijn wij op dit stuk onderhevig aan de vervolgings-waanzin van een andere Angelsaksische auteur, Edward Hooper die, niet meer of niet minder, het in zijn hoofd gehaald heeft de snelle ontwikkeling van het AIDS-virus in de wereld toe te schrijven aan de vaccinaties tegen polio die destijds op grote schaal in Belgisch-Congo werden doorgevoerd met behulp van een vaccin, het Koprowsky-vaccin, waarin het

laboratorium van Stanley stad een zekere rol heeft gespeeld. Aangezien voor de aanmaak van dat vaccin gebruik werd gemaakt van extracten uit nieren van chimpansees, beweerde deze journalist dat het HIV-virus, waarmee apen besmet zijn, via dat vaccin bij mensen terechtgekomen zou zijn. Dat fabeltje, toenmaals de OPV-theorie genoemd, is al herhaaldelijk naar de prullenmand verwezen, hoofdzakelijk door de Amerikaanse onderzoeker Michael Worobey, wiens standpunt ons destijds formeel werd bevestigd door hoogstaande wetenschappers zoals de professoren P. G. Janssens en Stefaan Pattyn.

Het hoeft gezegd dat deze David Quammen ons eerder al eens de wenkbrauwen had doen fronsen toen hij in het februari nummer 2013 van National Geographic, in een overigens voortreffelijk artikel over de bonobo, had laten horen dat de bedreiging die op het voortbestaan van deze diersoort weegt, voor een deel te wijten zou zijn aan het koloniaal systeem in het voormalige Belgisch Congo (sic!). Het was dan ook een opluchting te lezen dat deze auteur deze keer niet in de val getrapt is en recht doet wedervaren aan de thesis van Worobey, waaruit blijkt dat de overdracht van het vermaledijde aidsvirus van aap naar mens reeds in het begin van de twintigste eeuw plaats heeft gehad, wat meteen alle mogelijke Belgische verantwoordelijkheid uitsluit.

Wij mogen dit hoofdstuk toch niet afsluiten zonder een woord van hulde aan onze bevriende arts Dirk Teuwen, die sinds jaren in deze zaak op de bres heeft gestaan en een belangrijke rol heeft gespeeld bij het uitklaren van deze homerische discussie.

Overigens is dit boek allesbehalve een saai wetenschappelijk betoog. Het leest als een thriller, waarin mooie reisverhalen, discussies, humor en wetenschappelijke toelichting tot een spannend geheel verweven zijn, kortom een toonbeeld van verrijkende wetenschappelijke vulgarisatie, een boek dat men, eens in handen, ook zonder wetenschappelijke vorming, maar moeilijk weer los kan laten. (GB)

Meer over “ubuntu”

door Sam Annys

*In onze Nieuwsbrief nr. 29 van Afrikagetuigenissen (december 2012) schreven wij ondermeer: “Na de vele woorden die wij al aan Afrika ontleend hebben, wordt nu aan het lijstje een nieuwe term toegevoegd: **ubuntu**. Het gaat hier niet zo maar om een woord maar veeleer om het begrip, ja de levensbeschouwing die erachter zit. (...) Deze levensfilosofie wijkt af van onze Westerse gedachtewereld, welke op persoonlijke verantwoordelijkheid berust en de christelijke of humanistische beginselen van solidariteit nastreeft.”*

*Wij danken hartelijk ons medelid **Sam Annys** die zo vriendelijk was ons de navolgende merkwaardige bijdrage te bezorgen waarin hij dit boeiende thema op een wetenschappelijk verantwoorde manier heeft willen uitdiepen. (GB)*

Taal is een ‘levend product’ van de samenleving. Vreemde woorden die wij uit een andere taal overnemen hebben betrekking op iets “nieuws”, een nieuw “begrip” dat wij belangrijk genoeg vinden maar waarvoor we in de eigen taal geen geschikt woord hebben. Zo verscheen bij voorbeeld in het **kikongo** het woord ‘povele’ (*pauvre*) om de

nieuwe vorm van (economische) armoede te duiden die in de traditionele samenleving niet bestond. Zo verschenen en verschijnen ook in onze taal tal van nieuwe woorden om 'nieuwe' zaken en begrippen te duiden die we belangrijk genoeg vinden. Het is dus belangrijk dat wij dit voor ons nieuwe concept pogen te omschrijven en te duiden.

Het woord '**ubuntu**' zou stammen uit Zulu en Xhosa taal. Volgens Chr.B.N.Gade (1) zouden de huidige gangbare ideeën over de betekenis van '**ubuntu**' als Afrikaans humanisme slechts in de tweede helft van vorige eeuw in de literatuur aan bod gekomen zijn, gevolgd door een ruime reeks geschriften en studies. Voor een uitgebreide beschrijving van diverse interpretaties van het concept bij Zuid Afrikanen van Afrikaanse origine (2) is hier geen ruimte. Het is echter wel belangrijk vast te stellen dat men het concept in vele bevolkingen van zwart Afrika terugvindt zoals onder andere in Zimbabwe, Kongo, Rwanda, Burundi, Uganda, Tanzania..

Het woord is een verbinding van de stam –ntu (persoon, mens) met de prefix ubu-.

Wij beperken ons tot enkele specifieke elementen van het concept of principe van **ubuntu**. In 1980 poogde S.J.W.. Samkange deze onder te brengen in **Ubuntuism**. (3) Hij stelt dat een centraal concept van **ubuntu** bestaat in de manier waarmee men met anderen omgaat.

Volgens Michael Onyebuchi Eze (4) kan de essentie van **ubuntu** het best teruggebracht worden tot het erkennen dat het mens-zijn niet enkel ingesloten zit in mijn persoon als individu maar gemeenschappelijk deel uitmaakt van mezelf en de andere. Een centraal concept hieraan verbonden is de manier hoe we ons gedragen en in onze relatie met anderen.

Het concept kwam in de tweede helft van vorige eeuw vooral in trek bij de Afrikanen door de artikels van Jordan Kushi Ngubane in African Drum Magazine '*Intellectual history in Contemporary South Africa*'. Het concept werd voorgesteld als een filosofie en wereldbeschouwing. In de politieke context van een afrikanisering en de periode van de dekolonisatie stond **ubuntu** symbool voor een specifiek Afrikaanse Humanisme, een soort van Afrikaans socialisme bij de zwarte bevolking afwezig bij de blanken.

Het speelde een belangrijke rol bij de politieke ontwikkelingen in Zuid-Afrika. In een officiële tekst wordt **ubuntu** erkend als "*the principle of caring for each other's well-being .. and a spirit of mutual support...Each individual's humanity is ideally expressed through his or her relationship with others and theirs in turn through a recognition of the individual's humanity*" ("*South African Governmental White Paper on Welfare*"; *Government Gazette*, 02.02.1996, No 16943, p.18, par. 18)

Sinds de overgang naar democratie in Zuid Afrika in 1994 met Nelson Mandela als president werd de term beter bekend buiten Zuid-Afrika en door Aartsbisschop Desmond Tutu in het Engels taalgebied verspreid. Deze laatste definieerde **ubuntu** als "iemand met **ubuntu** staat open voor en is toegankelijk voor anderen, wijdt zich aan anderen, voelt zich niet bedreigd door het kunnen van anderen omdat hij of zij genoeg zelfvertrouwen put uit de wetenschap dat hij of zij onderdeel is van een groter geheel en krimpt ineen wanneer anderen worden vernederd of wanneer anderen worden gemarteld of onderdrukt" (1999)

Dirk J. Louw suggereert dat **ubuntu** een individu definieert aan de hand van verschillende relaties tot anderen en benadrukt het belang van **ubuntu** als religieus concept, omdat het in de Afrikaanse context suggereert dat de persoon die men wordt

door zich menselijk te gedragen een voorouder is die het waard is te worden gerespecteerd of geëerd. Wie bij leven het principe van **ubuntu** hoog houdt, zal in dood een verbondenheid bewerkstelligen met hen die nog steeds leven (5)

Ubuntu is ook de kern van de traditionele Afrikaanse rechtspleging. In dit concept heeft het kwaad dat door een persoon wordt toegebracht een impact dat verder reikt dan de twee betrokken personen. De brede familie en gemeenschap worden in het kwaad betrokken.

Benezet Bujo, professor van theologie in Freiburg schrijft in '*The Ethical Dimension of Community*' "*Africa solidarity is, at its core, located in the community and based on a shared reverence for ancestors*".

Janheinz Jahn (6) leert ons: "Muntu, the Bantu word for 'human', presents an invaluable insight into the foundations of the unique tapestry of cultures that compromise Africa today." Het politieke socialistisch programma **Ujamaa** dat door Nyerere in Tanzania werd ingevoerd steunde op een ideologie van samenwerking en collectieve vooruitgang gebaseerd op **ubuntu**. Ook nu nog wordt daar nog op dit principe steun gezocht voor de opvang van wezen in het kader van het aids-programma.

In mei 2001 vond een Internationaal Seminarie plaats aan de Universiteit van Groningen rond het thema: "*African Renaissance and Ubuntu Philosophy*" (*Pieter Boele van Hensbroek: African Renaissance and Ubuntu Philosophy, African Journal of Philosophy, Special issue XV no 1-2 2001*).

In juli 2007 sprak *Nelson Mandela* bij de installatie van de Raad van Ouderen (*The Elders*) in Johannesburg de hoop uit dat deze personen rekening zouden houden met de essentiële wederzijdse afhankelijkheid van de hele mensheid: "*We call it the spirit of ubuntu – that profound African sense that we are human only through the humanity of other human beings*" (*Nelson Mandela's Speeches – Address by N. Mandela at launch of the Elders 18 July 2007*)

Men mag de vraag stellen of **Ubuntu** een plaats kan vinden in onze westerse individualistische en op economie gebaseerde maatschappij?

Het is wellicht belangrijk de maatschappelijke achtergrond te beschouwen waarin **ubuntu** steun vond.

In '*Itinéraire d'un Nganga*' (7) stelt *Gérard Buakasa*, prof. in psychologie aan de Université de Laval in Canada, en zoon van een nganga nkisi in de Lage Congo, dat "*la tradition africaine définit la personne comme don qui prend place dans l'histoire à la suite d'une relation d'accord entre ancêtres*".

Ubu-ntu komt overeen met het **mu-ntu** bij de **Bakongo**. **Ntu** dat vertaald kan worden als 'hoofd' maar ook als 'mens' stelt die mens in heel zijn sociale dimensie. Dat brengt er mij toe te stellen dat **ubuntu** traditioneel moet gezien worden binnen de sociale context van verplichtingen, dienstbaarheid en groepsgebondenheid die het leven van de leden van de gemeenschap beheersen. Gerard Buakasa beschrijft dat sociale netwerk van relaties waarin de **mu-kongo** traditioneel verstrengeld zit, en de sterke sociale controle die met behulp van de ouderen en diverse "**nganga**" beheerd wordt. Het ganse sociale netwerk en systeem van **luvila** of clan, **kanda** of lineage, **vumu**, **ngudi**, **muana** gebaseerd op hiërarchie, dienstbaarheid, respect, rechten en verplichtingen, het concept van **kima-kosi**

en **mpangi ye mpangi** (broederschap) spelen een fundamentele rol in de cohesie en de "solidariteit" binnen de diverse groepen. Om dit duidelijk te maken geven we hier een beperkt beeld van dit, voor ons complexe netwerk van relaties, rechten en verplichtingen, zoals Buakasa het beschrijft:

"**Luvila**" of *clan* staat voor familiale omgeving en basiseenheid waarin overleden, levende en nog verwachte leden met elkaar verbonden zijn op basis van eenzelfde leven binnen een matriarchale structuur. De leden van eenzelfde "**luvila**" leven en wonen verspreid, en kunnen elkaar niet allemaal kennen, maar dragen eenzelfde naam. Ze herkennen en ontmoeten elkaar op reis, bij feesten en begrafenissen.

Allen die zich binnen eenzelfde "**luvila**" beroepen op de afstamming van een gemeenschappelijke verre voorouder vormen de "**kanda**". Wie zich binnen de **kanda** beroept op eenzelfde voorouder, komt op het niveau van "**vumu**" (buik) waar het begrip 'familie' realiteit wordt, met verplichte morele en affectieve solidariteit en wederzijdse verantwoordelijkheid tussen alle leden.

Een lager niveau is dat van de "**ngudi**" (moeder) waar het leven georganiseerd en beheerd wordt rond een directe voorvader en een oudere nog levende, verantwoordelijke persoon. Binnen die structuren bekleden de leden posities op verscheidene niveaus: **mbut'a-muana** (oudste kind), **kati-dia-muana** (middelste kind), **nsuka-zi-muana** (laatste kind); de **ba-nkaka** (grootouders, ooms en tantes), **ngudi-a-nkazi** (kozijns en nichten van de moeder); **batekolo** (kleinkinderen van **ba-nkaka**). Elk van die "klassen" vormt een hiërarchie binnen dewelke respect, reserve of aanzien en behulpzaamheid vereist worden ten overstaan van de meerdere. Binnen deze structuren beschouwen zowel mannen als vrouwen zich als **kima-nkosi** (eenzelfde groep) of **mpangi ye mpangi** (broer en zuster).

Het is duidelijk dat dit netwerk van gedragspatronen en verwachtingen dat essentieel deel uitmaakt van de cultuur waarin men van kindsbeen af opgeleid en begeleid werd (8)) samengaan met en de basis vormen van **ubuntu**.

Men kan echter ook verwachten dat binnen dit traditionele patroon van relaties van onderling respect en dienstbaarheid spanningen ontstaan die door de groep moeten worden opgevangen waarbij de **nganga** en de ouderlingen een belangrijke rol kunnen spelen. Het is ook duidelijk dat binnen die structuren ook misbruik kan gemaakt worden.

Naast deze traditionele structuren ontstond immers geleidelijk aan een nieuwe parallele, bijkomende, moderne, op "westerse" waarden steunende structuur van relaties, waar kennis, technische bekwaamheden en economische elementen belangrijk zijn en de maatschappelijke positie van en individu bepalen. Zo kan bij voorbeeld iemand die opgeleid werd voor een functie in de "moderne" politieke, administratieve, of technische leefwereld, bij voorbeeld als functionaris, onderwijzer, verpleger, of priester, in een positie van macht en superioriteit terecht komen die in tegenstelling staat met zijn positie in de traditionele structuur.

Wellicht herinneren wij ons de neiging de bijdrage die ons personeel moest leveren aan hun 'uitgebreide familie' te bestempelen als uitbuiting. Modernisering van de maatschappelijke structuren, onderwijs, verstedelijking, migratie met daaraan

verbonden diaspora hadden geleidelijk en hebben nog steeds een belemmerende invloed op de overdracht van traditionele culturele waarden.

Als politieke leiders het woord **ubuntu** gebruiken als instrumenteel model voor beterschap van onze “westerse” individualistische samenleving, miskennen zij het totaal verschillend kader waarin **ubuntu** in de Afrikaanse samenleving vaste vorm krijgt. Het concept **ubuntu** krijgt in onze context een bijna individueel moralistisch aspect met bijna religieuze connotaties.

Augustine Shutte (8) stelt echter dat **ubuntu** toch een bijdrage kan betekenen voor het centraal Europees ethisch concept van individuele vrijheid en gecombineerd kan worden tot een rijker begrip van het mensdom. Dergelijk concept van **ubuntu** speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van Zuidelijk Afrika. In welke domeinen van het maatschappelijk leven **ubuntu** in zijn ‘nieuwe’ betekenis een rol kan spelen is in mei 2001 het onderwerp geweest van een internationaal seminarie in Groningen: *African Renaissance and Ubuntu Philosophy*.

Misschien kunnen we hieruit besluiten dat onze ervaringen met andere mensen en culturen voor ons niet alleen een kans kunnen zijn om anderen beter te begrijpen met respect voor hun recht om anders te zijn maar ook een kritische spiegel kunnen zijn om onszelf en onze eigen houdingen en samenleving beter te begrijpen. De toepassing van het principe van **ubuntu** kan wellicht in onze samenleving een belangrijke betekenis bekomen zonder daarom te steunen op een voor ons vreemde maatschappelijke structuur.

Referenties

- 1 Chr.B.Ngade: The historical development of the written discourse on Ubuntu; 2010 Aarhus University, Denmark
- 2 Chr.B.Ngade: What is Ubuntu? Different interpretations among South Africans of African descent; 2012 South African Journal of Philosophy (31.3)
- 3 J.W.T.. Samkange : Hunhuism or Ubuntuism. A Zimbabwe indigenous political philosophy -; Harare 1980 Graham Publ.
- 4 The ethical dimension of Community
- 5 Ubuntu: An African Assessment of the Religious Other; University of The North 1998)
- 6 Muntu, African Culture and the Western World. Grove Press 1961
- 7 Anthropologie et Sociétés, 1998
- 8 Claude Lévy Strauss, Tristes Tropiques; ook La Pensée Sauvage
- 9 Augustine Shutte : Ubuntu ; Rainbow Book Agencies

Korte berichten

“Pioniers naar tropische waters”

We schrijven 1951 wanneer te Matadi de rederij “Pêches Maritimes du Congo”, afgekort “Pemarco” werd opgestart. Het was een publiek/privaat initiatief dat het mogelijk heeft gemaakt honderdduizenden inwoners van de hongersnood te redden. Roland Duyck, zoon van de eerste visserskapitein ter plaatse, heeft nooit enige moeite gespaard om dit stukje miskende geschiedenis uit de koloniale tijd in het licht te stellen. Vandaar het boek dat hij begin van de jaren 2000 aan deze onderneming heeft gewijd. Ook Afrikagetuigenissen heeft belangstelling getoond voor dit avontuur, met name door er een DVD aan te wijden.

Ondertussen heeft Roland Duyck zijn opzoekingswerk verdergezet. In 1971 is hij zelfs naar Matadi gereisd om de vroegere gebouwen van Pamarco te bezoeken, die nu een nieuwe bestemming gekregen hebben. Ook heeft hij de gelegenheid gehad om de wrakken van de gezonken vissersboten in de Congostroom te situeren. Deze wrakken worden nu gelicht om de uitbreiding van de haven mogelijk te maken. De boeiende geschiedenis van de Vlaamse vissers in tropische waters heeft nu definitief een einde genomen.

Op verzoek van verschillende wetenschappelijke instellingen verschijnt nu een herwerkte en meer uitgebreide versie van het boek, dat 268 bladzijden bevat, met tal van onuitgegeven foto's en documenten. Dit is beslist een aanrader voor wie belangstelling heeft voor het werk van onze landgenoten die destijds de sprong naar het verre en onbekende Afrika hebben gewaagd.

Voor de lezers van Afrikagetuigenissen wordt de gelegenheid geboden vooraf op dit werk in te tekenen. Daartoe volstaat het een berichtje te sturen naar de auteur op zijn elektronisch adres : roland.duyck@telenet.be
De prijs van het boek, verzendingskosten inbegrepen, bedraagt 25 €.

Naar een replica van een vroegere Congolese raderboot ???

Naar blijkt berusten in de gebouwen van de KU Leuven in het Arenbergpark te Heverlee, verpakt in 8 kisten, de onderdelen van een 175 PK compound-stoommachine afkomstig van een Congolese hekraderboot, met een totaal gewicht van 12 ton. In de archieven van de UCL in Louvain-la-Neuve zit een schrijven van Otraco uit 1960 waarin deze stoommachine werd aangeboden aan de universiteit. Het bijgevoegde plan werd helaas nooit teruggevonden. Een vraag hieromtrent aan beide universiteiten bleef onbeantwoord.

Er zijn initiatieven genomen voor het opstellen van de bouwplannen van een geschikte hekraderboot. Het Scheepvaart-museum te Baasrode bezit een plan dat na enige aanpassing bruikbaar is. De bedoelde boot heeft een lengte van 19,65 m. (romp) en een maximumbreedte van 6,30 m. De diepgang is ongeveer 1 m. De bouw van een replica is zeker het overwegen waard. Dergelijke boten werden destijds in groot aantal gebouwd voor onze ex-kolonie, waar ze in belangrijke mate bijdroegen tot de welvaart.

Zowaar een mooie aanvulling voor het Charlesville-project, die een bijkomende trekpleister zou zijn voor het geplande grote Scheepvaartmuseum te Antwerpen.

(Bron : Watererfgoed Vlaanderen)

Lidmaatschapsbijdragen – Aanvullende lijst

Onze hartelijke dank aan de onderstaande trouwe leden voor de bijdrage die zij ons overmaakten (sommigen ook al voor het jaar 2014) en heel bijzonder aan de talrijke vrienden die zo goed waren hun bijdrage royaal naar boven toe af te ronden.

De h. & mevr. Ampe-de Mazière, St. Martens-Latem (2014)

De h. Roland Bedert (Oostende)

De h. H. Buseyne, Loppem

De h. R. Creeten, Borgloon

De h. E. De Baedts, St. Amandsberg

De h. & mevr. W. Deltour, Roeselare

De h. & mevr. De Meyer-Wille (2014)

De h. F. De Souter, Temse

De h. Robert Devriese, Ohain (2014)

De h. Rudy Devriese, Brasschaat (2014)

De h. G. De Weerd, Boechout (2014)

De h. H. Ducheyne, Wenduine

De h. & mevr. Gorssen-Kapinga, Kaulille

Mevr. L. Helderweirt, St. Amandsberg

De h. Robert Kint, Oostende (2014)

De h. H. Lodewyckx, Oostende

De h. J. Mommaerts, Bertem

De h. M. Schuer, St. Martens-Latem

De h. Marc Puttemans, Schoten (2014)

De h. Speltincx, Hoeilaart (2014)

De h. Van Belle, De Pinte

De h. R. Vandenbussche, Lendelede

Mevr. Van den Hole-Van Moorsel, Lichtaart

Dr. J. Vandevoorde, Dion-Valmont (2014)

Dr. R. Van Herreweghe, Oostende

E.P. Leon Verbeek, Lubumbashi

Prof. & mevr. A. Verdonck-Bosteels, Linden

Mevr. Cl. Vermeersch, Blankenberge

Mevr. N. Verzele, Oostende

Koninklijk Museum voor Midden-Afrika

Voor wie het nog niet zou weten, is “ons” Museum voor drie jaar gesloten ter wille van verbouwwingswerken. De sluiting, tijdens het weekend van 30 november/1 december lokte ettelijke duizenden bezoekers.

ORPER vzw : een werk ten bate van de straatkinderen in Kinshasa.

Zoals meerdere anderen reageerde ons lid Anny Steegmans uit Diepenbeek op een artikel in onze vorige Nieuwsbrief, waarvan zij vond dat wij de nagel op de kop sloegen toen wij het daar hadden over honger in Kinshasa.

Meteen vraagt ze onze aandacht voor het schrijnende probleem van de straat-kinderen in Kinshasa. De vzw ORPER, waarin zij actief is draagt zorg voor niet minder dan 3.000 van die straatkinderen, die ze beschermt, begeleidt, voedt en poogt op te leiden tot waardevolle mensen.

Een ecologische boerderij is in ontwikkeling waar de ex-stratkinderen een opleiding krijgen in groententeelt, veeteelt en viskweek.

Ook de bakkerij van ORPER is belangrijk om te voorzien in de voeding van vele honderden straatkinderen. Vanuit België is nu een elektrische generator op weg naar Kinshasa, waarmee problemen bij het bakken van het dagelijks brood uit de weg worden geruimd. Ook worden tien jongeren tot bakker opgeleid.

Tijdens de jongste zomermaanden was de directeur en bezieler van ORPER, pater Alpha Mazenga in ons land op bezoek, waar hij een uiterst druk programma heeft afgewerkt met ontelbare bezoeken, overleg, misvieringen en ontmoetingen allerhande. Tal van instellingen en verenigingen hebben hem steun toegezegd. Vermoeid maar tevreden en dankbaar is de pater naar zijn werkgebied terug-gekeerd.

In februari vertrekken twee leden van de vzw naar Kinshasa om ter plaatse drie maanden lang mee te werken.

Voor de vrienden die ORPER verder willen steunen : (Let wel op de vermelding!)

Voor stortingen zonder fiscaal attest : het gewone nummer : BE70 0882 5555

9225BIC-code : GKCCBEBB Vermelding : ORPER VZW Straatkinderen Kinshasa

Voor stortingen met fiscaal attest : jaarlijkse giften vanaf 40€ zijn fiscaal aftrekbaar :

BE21 0000 7186 7603 BIC-code : BPOTBEB1 van Kontinenten vzw Vermelding :
ORPER vzw Straatkinderen Kinshasa.

Deze Nieuwsbrief is uitgegeven door de vzw AFRIKAGETUIGENISSEN

Zetel : Jan van Ruusbroecstraat 15, 3080 Tervuren

(e-mail : afrikagetuigenissen@skynet.be)

Bankrekening (IBAN) : BE67 0014 2540 4387

Niets uit deze nieuwsbrief mag worden overgenomen, gekopieerd of gepubliceerd
zonder de
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, die alle rechten
voorbehoudt.

NKONDI-beeld (Mayombe) - Verzameling KMMA